

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 11 april 1929 kl. 1 e. m.

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor.

I en inom första kammaren väckt och till dess första tillfälliga utskott för förberedande behandling hänvisad motion, nr 102, har fröken Hesselgren hemställt, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t snarast möjligt ville vidtaga erforderliga åtgärder för att i av motionären påpekade punkter bringa till utförande en i 1921 års sakkunnigbetänkande föreslagen plan till undervisnings- och upplysningsverksamhet i sexuella frågor.

Såsom motionären erinrat, innebär det av de, jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 25 oktober 1918, tillkallade sakkunniga år 1921 framlagda förslaget angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittfarlighet m. m., att sexualundervisningen bör

1. avse varje man och kvinna,
2. dels såsom förberedande undervisning lämnas barnen såväl i hemmet under tiden före skolgångens början som under den första skoltiden, dels såsom egentlig sexualundervisning i skolan meddelas
 - a) ungdom i övergångsåldern (14 å 15 år),
 - b) i högre skolor kvarvarande ungdom (18 å 19 år),
3. genom fortsatt upplysningsverksamhet i den omfattning, som är möjlig, göras tillgänglig för varje vuxen man och kvinna.

I avseende å motiveringen till det i här förevarande motion gjorda yrkandet får utskottet hänvisa till motionen.

Utskottet har i vederbörlig ordning inhämtat yttrande över motionen från skolöverstyrelsen. Detta yttrande är såsom bilaga fogat vid utskottets utlåtande, och tillåter sig utskottet hänvisa till detsamma.

*Infördrat
yttrande.*

Vad beträffar den förberedande undervisningen i hemmen under tiden före skolgångens början, finner sig utskottet böra uttala, att denna fråga synes vara av den ömtåliga art, att den icke bör bliva föremål för ett ingripande från statsmakternas sida.

Utskottet.

Vad angår sexualundervisning för barn i skolåldern och för ungdom i övergångsåldern förbiser utskottet visserligen icke de vanskligheter, varmed en på detta tidiga åldersstadium bedriven undervisning i sexuella frågor är förknippad. Men med hänsyn därtill att den stora massan av landets skolungdom åtnjuter undervisning allenast i folkskolan och fortsättningsskolan, vore det emellertid enligt utskottets mening önskvärt, om utvägar kunde utfinnas för att ungdom som genomgår endast dessa skolor komme i åtnjutande av undervisning om de ifrågavarande spörsmålen. Enligt utskottets mening torde därför i enlighet med vad skolöverstyrelsen föreslagit försöksvis böra utrönas åtminstone fortsättningsskolans möjligheter att meddela dylik undervisning. Skulle därvid vunna erfarenheter visa sig gynnsamma böra vägar och medel att utnyttja denna skolform för meddelande av nu ifrågavarande undervisning vara förtjänta att bliva föremål för förnyat övervägande.

Vad angår sexualundervisning för eleverna i högre skolor, hava de sakkunniga föreslagit vissa ändringar i undervisningsplanerna för de allmänna läroverken och övriga till det högre undervisningsväsendet hörande läroanstalter.

I de för de kommunala flickskolorna fastställda kursplanerna hava, såsom jämväl motionären påpekat, här ifrågavarande spörsmål redan vunnit beaktande. Vad beträffar realskolan och gymnasiet har utskottet erfarit, att de s. k. 1927 års skolsakkunniga för närvarande äro sysselsatta med utarbetandet av metodiska anvisningar till de den 29 juni 1928 fastställda undervisningsplanerna för rikets allmänna läroverk samt att i dessa anvisningar — vilka av de sakkunniga beräknas kunna medhinnas inom loppet av innevarande år — jämväl här förevarande fråga kommer att vinna beaktande. Av vad sålunda anförts finner utskottet framgå, att sakkunnigförslaget i denna del redan är föremål för uppmärksamhet från Kungl. Maj:ts och övriga vederbörandes sida.

Vad slutligen beträffar upplysningsverksamheten för landets vuxna befolkning vill utskottet erinra, dels att centralförbundet för nykterhetsundervisning — såsom av motionären framhållits — redan upptagit en dylik verksamhet, dels ock att sådan, enligt vad utskottet har sig bekant, jämväl bedrives av folkbildningsförbundet, och torde denna verksamhet kunna påräkna särskilt stöd från statsmakternas sida. I detta sammanhang vill utskottet påpeka, att genom de lokala skolmyndigheternas försorg helt visst mången gång möjlighet torde föreligga att skapa intresse även hos föräldrar och målsmän för den betydelsefulla frågan om sexualhygienens förbättrande.

I fråga om utgivandet av skrift eller skrifter, avsedda att spridas bland de vuxna och behandlande hithörande frågor med all takt och försiktighet, finner utskottet vidtagandet av en sådan åtgärd, eventuellt genom samhällets försorg, kunna vara till gagn för en förbättrad sexualhygien.

Utskottet utgår ifrån, att de synpunkter som här framförts komma att av Kungl. Maj:t och vederbörande myndigheter beaktas, och hemställer fördenskull,

att förevarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Stockholm den 8 april 1929.

På utskottets vägnar:

J. P. JOHANSSON.

Närvarande vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet: herrar J. P. Johansson, P. A. Larsson, Tamm, Wagnsson, Löfvander, Magnuson, Kropp och Bjurström.

Reservation

av herrar *Magnuson* och *Wagnsson*, som ansett, att utskottet bort yrka,

att första kammaren ville för sin del besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhänga om vidtagande av åtgärder för ett skyndsamt igångsättande av upplysningsverksamhet i enlighet med vad lagen av den 20 juni 1918 angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar stadgar och i syfte att motverka spridandet av dessa sjukdomar.

Till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott.

Sedan Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 8 februari 1929 anbefallt kungl. skolöverstyrelsen att till riksdagens första kammarens första tillfälliga utskott inkomma med yttrande över den i första kammaren av fröken Hesselgren väckta motionen, nr 102, om anordnande av sexualhygienisk undervisning och upplysningsverksamhet, får överstyrelsen till åttlydnad härav anför följande.

Genom nådig remiss den 2 juli 1921 anbefalldes skolöverstyrelsen att efter vederbörandes hörande och i samråd med medicinalstyrelsen avgiva utlåtande över ett av särskilda inom dåvarande civildepartementet tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittofarlighet.

Den 31 januari 1925 avgav överstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen till Kungl. Maj:t underdånigt utlåtande i ärendet, i vilket överstyrelsen, under beaktande av under remissbehandlingen framkomna synpunkter, närmare utvecklade sin uppfattning rörande de åtgärder, som lämpligen borde ifrågakomma till vidtagande. Den ställning, som överstyrelsen i nämnda utlåtande intog, har överstyrelsen icke funnit anledning att frångå, och anser sig överstyrelsen därför kunna begränsa sig till att såsom yttrande översända en avskrift av nyssnämnda underdåniga utlåtande.

Stockholm den 12 februari 1929.

OTTO HOLMDAHL.

WILHELM BJÖRCK.

Carl-Fredrik von Rosen.

Avskrift.

Till Konungen.

Genom nådig remiss den 2 juli 1921 har skolöverstyrelsen anbefallts att efter vederbörandes hörande och efter samråd med medicinalstyrelsen avgiva utlåtande över ett av särskilda inom civildepartementet den 25 oktober tillkallade sakkunniga avgivet betänkande angående åtgärder för spridande av kunskap om könssjukdomarnas natur och smittofarlighet m. m.

Till åttlydnad härav får överstyrelsen härmed överlämna inkomna yttranden i ärendet samt, under tillkännagivande att i ärendets handläggning inom överstyrelsen såsom representant för medicinalstyrelsen deltagit medicinalrådet F. G. Bissmark, i underdånighet anför följande.

Avgivna yttranden.

Den belysning, som den föreliggande så betydelsefulla angelägenheten erhållit i de avgivna utlåtandena, kompletterar i åtskilliga hänseenden

den grundläggande, mångsidiga utredning, som av de sakkunniga lämnats. Allmänt har därvid de sakkunnigas uppfattning vunnit principiellt understöd så tillvida, att det praktiskt taget knappast råder några delade meningar därom, att en bättre upplysning inom vårt folk är av behovet påkallad rörande de sexuella livsföreteelserna och särskilt rörande sexualhygienien i vidsträckt bemärkelse. Likaledes kan man i det stora flertalet yttranden utläsa förståelse för den av de sakkunniga hävdade åsikten, att det allmänna skolväsendet efter måttet av sina krafter och förutsättningar bör medverka i detta upplysningsarbete. Visserligen möter man i åtskilliga yttranden kritik och invändningar mot de sakkunnigas förslag i ena eller andra avseendet, men endast i enstaka fall har tveksamheten eller avböjandet erhållit en sådan form, att udden tyckes vara mera bestämt riktad ej blott mot det föreliggande förslaget helt eller delvis, utan även mot dess grundläggande förutsättning.

Om det sålunda i regeln erkännes vara önskvärt, att skolan icke undandraget sin medverkan till åvägabringande av en förbättrad upplysning rörande sexuallivets olika sidor, konstaterar man däremot betydande meningsskiljaktigheter, när det blir fråga om *sättet* för detta önskemåls förverkligande och den *omfattning*, vari en sådan medverkan under nu rådande förhållanden är möjlig.

I detta avseende erinras från åtskilliga håll, att de sakkunniga å ena sidan underskatta den insats skolan redan nu gör för ungdomens sexuella fostran, å andra sidan överskatta den betydelse, som kunskapsmeddelandet, vartill skolan i högre grad än hemmet måste begränsa sig, kan äga för en sådan fostran. I ett visst sammanhang härmed står också den avvisande hållning, som flerstädes förnummits mot betänkanternas benägenhet att giva sexualundervisningen en vidlyftighet, vilken man finner olämplig ur synpunkten av såväl ämnesträngseln som lärjungarnas mognhetsgrad och den pedagogiska risken att väcka leda genom alltför tråget upprepande. Särskilt starka äro betänkligheterna beträffande det moment, där etiska synpunkter träda i förgrunden, nämligen den personliga profylaxen, ett område, som i flertalet yttranden icke ansetts böra vid undervisningen upptagas till behandling.

Med mycken enstämighet hava de hörda myndigheterna vidare riktat uppmärksamheten på de betydande vanskligheter, med vilka skolans sexualundervisning måste vara förbunden. Dessa svårigheter äro dels av mera allmän natur, dels sådana som gälla särskilda skolformer. Vissa svårigheter kunna återföras på lärjungarna. En skolklass är alltid i viss mån heterogent sammansatt, och denna heterogenitet är ägnad att på nu ifrågavarande område, där en starkt individualiserande behandling framställer sig såsom särskilt betydelsefull, bereda undervisningen större vanskligheter än eljest. Det anses sålunda allt annat än lätt att finna en form för framställningen, som lämpar sig för lärjungar, vilka trots ungefär samma ålder ändock befinna sig på skild nivå i fråga om fysisk, intellektuell, emotionell och etisk utveckling och läggning, i fråga om hem och miljö i övrigt, i fråga om vanor och böjelser.

En annan grupp av vanskligheter låter sig hänföra på lärarna. I många fall anses de rent fackliga kunskapsförutsättningarna otillräckliga. Men även där inga betänkligheter av denna art lägga hinder i vägen, kunna brister i framställningsförmåga, i pedagogisk takt och grannligheten, i moralisk auktoritet göra sig gällande. Ävenledes torde i många fall läraren icke anse sig stå på tillräckligt förtrolig fot med lärjungarna för att kunna meddela en god sexualundervisning. I vissa yttranden hävdas,

att en läkare, helst skolläkaren, där sådan finnes, på grund av sin auktoritativa ställning i fackligt hänseende, måste anses besitta större förutsättningar än en lärare att handhava här ifrågavarande upplysningsverksamhet. Från andra håll göres en rakt motsatt åsikt gällande, i det man framhåller, att läkarens fackliga auktoritet icke är tillräcklig att uppväga bristen på vissa andra av nyss berörda allmänna förutsättningar, även i lyckligaste fall torde han icke besitta den personliga kännedom om lärjungarna, som läraren normalt äger. Ännu vanskeligare anses det bliva att nödgas tillgripa de av de sakkunniga anvisade nödfallsutvägar att anlita sjuksköterskor eller barnmorskor för undervisningens meddelande.

I nära och naturligt sammanhang med nu antydda svårigheter stå de, som vållas av framställningens ändamålsenliga inordnande i skolarbetet. Redan den omständigheten, att det här anses vara fråga om nytt stoff, som skall tilläggas skolans kurser, väcker på många håll betänkligheter. Och vid sidan av spörsmålet, hur tid skall kunna beredas för detta nya stoffs behandling, inställer sig problemet, var detsamma lämpligast skall inpassas. I stor utsträckning erhåller i sistberörda hänseende de sakkunnigas allmänna planläggning erkännande. Det framhålles sålunda i åtskilliga yttranden, att sexualundervisningen icke bör sammanföras till en fristående kurs utan på ett enkelt och naturligt sätt anknytas till de olika ämnen, med vilka dess stoff äger beröringspunkter.

Härtill kommer önskvärdheten eller måhända rent av nödvändigheten av, att vid sexualundervisning i inskränkt mening såväl samtliga lärjungar i den undervisade avdelningen som lärjungar och lärare äro av samma kön. Svårigheterna i detta avseende göra sig särskilt gällande i samskolorna samt i sådana fall, då en klass i en särskola har lärare av motsatt kön. Visserligen förbigås nu berörda synpunkt i åtskilliga yttranden, men endast undantagsvis förklaras dessa invändningar uttryckligen för obefogade.

Åter andra svårigheter knyta sig till hemmens och den allmänna opinionens ställning. Särskilt från folkskolans håll har betonats, att det gängse uppfattningssättet i vissa delar av landet med säkerhet kunde antagas så bestämt ogilla införandet av sexualundervisning i skolorna, att förtroendet till skolan skulle löpa fara att därigenom rubbas.

Med hänsyn till de nu i korthet berörda svårigheterna påyrkas i ett flertal yttranden, att sexualundervisningen i de allmänbildande läroanstalterna icke måtte göras obligatorisk, utan att det måtte få bero på växlande lokala förutsättningar, både om och i vad form den skall anordnas. Avgörandet i sådant avseende tänkes stundom överlätet åt den enskilda läraren, i andra fall åt någon lokal skolmyndighet eller skolöverstyrelsen. I vissa uttalanden framkommer även den uppfattningen, att lika litet som undervisningens anordnande bör vara obligatoriskt för skolorna, lika litet bör deltagandet i densamma, där den förekommer, vara obligatoriskt för lärjungarna, utan böra målsmännen äga full rätt att fritaga dem från deltagande i densamma.

Framhållas må emellertid, att de, som icke ansett sig kunna förorda obligatorisk sexualundervisning, uppenbarligen insett, att en anordning på valfrihetens grund i många, kanske de flesta fall skulle resultera i att ingen sådan undervisning komme till stånd. Med tanke härpå har i vissa yttranden hänvisats till kompletterande åtgärder, utförligare behandling av hithörande frågor i läroböckerna eller tillhandahållande av flygblad och broschyrer.

Då spörsmålet om sexualundervisningens obligatoriska eller icke obli-

gatoriska ställning tydligen utgör en huvudpunkt i det föreliggande förslaget, har det synts överstyrelsen av vikt att särskilt framhålla, vad i detta hänseende framkommit från skilda skolformers sida vid remissbehandling.

Vad då först *folkskolan* angår, avråda de flesta yttrandena bestämt från att sexualundervisningen i den egentliga folkskolan göres obligatorisk. Till de redan berörda mer eller mindre allmängiltiga skälen kommer i fråga om denna skolform det, att lärjungarna icke anses tillräckligt mogna för en sådan undervisning. Endast rent undantagsvis har sakkunnigförslaget på denna punkt vunnit understöd. I enstaka fall har man formulerat sin ståndpunkt så, att undervisningen ej bör göras »fullt obligatorisk» utan bliva beroende av de förhandenvarande förutsättningarna. I det hela samma intryck kvarlämnar genomgången av de inkomna yttrandena i vad de avse *fortsättningsskolan*, även om här ett något större antal uttalanden kunna åberopas till stöd för sakkunnigståndpunkten.

Med avseende på *högre folkskolan* och *kommunala mellanskolan* må erinras, att dessa skolors lärarorganisationer givit uttryck åt en välvillig förståelse för det föreliggande förslaget, men ansett, att obligatorisk sexualundervisning icke omedelbart bör införas vid respektive läroanstalter. Jämväl har tanken på någon tids försöksverksamhet framkastats.

Från de *allmänna läroverken* föreligger icke någon så kompakt och enstämmig meningsyttring, som framkommit från folkskolans målsmän. I åtskilliga fall har sakkunnigförslaget vunnit förord, i andra har det mer eller mindre fullständigt underkänts. I allmänhet torde det dock gälla, att uppfattningen även vid dessa läroanstalter närmast går i riktning av att obligatorisk undervisning icke nu bör anordnas, men att frivillig upplysning i ena eller andra formen bör åvägabringas.

Vad beträffar de *enskilda läroanstalterna* för motsvarande åldersstadium gäller, att flertalet av de högre goss- och samskolorna tillstyrkt förslaget eller intet haft att däremot erinra. Detta intryck förstärkes ytterligare därav, att centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen i allt väsentligt instämt i det föreliggande förslaget. I enahanda riktning har Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund uttalat sig.

Från *folkhögskolorna* hava visserligen i allmänhet inga erinringar framställts mot anordnande av sexualundervisning enligt de sakkunnigas program vid skolorna i fråga, så mycket mindre som detta icke innebär någon principiell nyhet i dessa skolors verksamhet. Däremot har med hänsyn till folkhögskolans fria ställning inom undervisningsväsendet från flertalet skolor tanken på obligatoriska föreskrifter i saken avvisats.

I fråga om de *yrkesundervisningsanstalter*, som i ärendet hörts, hava motsatta uppfattningar gjort sig gällande. Åtskilliga tekniska läroverk och statsunderstödda handelsgymnasier avstyrka sexualundervisning såsom obehövlig vid dessa skolor, medan flera sådana, liksom åtskilliga husmodersskolor och liknande anstalter finna anordningen välbetänt.

Vad slutligen angår *lärarbildningsanstalterna* torde böra framhållas, att för dessa läroanstalters vidkommande sakkunnigförslaget i allmänhet funnit ett gynnsamt mottagande. Visserligen hava även från dessa läroanstalter betänkligheter av olika natur kommit till uttryck, men i stort sett hava erinringar ej gjorts mot tanken på en i detta hänseende förbättrad och fördjupad lärarutbildning, som kunde göra lärarna bättre skickade att handhava sexualundervisningen enligt de sakkunnigas plan. Endast i undantagsfall hava invändningar riktats mot att obligatoriskt giva sexualundervisningen utrymme å seminariernas undervisningsplan.

Övriga delar av sakkunnigförslaget hava icke blivit föremål för utförligare behandling i de avgivna yttrandena. Där så skett, hava i allmänhet inga betänkligheter — bortsett från spörsmålet om upplysning rörande den personliga profylaxen — gjorts gällande. Ofta framhålles vikten av utbildningskurser för lärare samt nödvändigheten av att en vägledande framställning i saken kommer till stånd. Ävenledes betonas från flera håll, att en lämplig broschyr borde finnas tillgänglig för utdelning till den mognare ungdomen, en form för upplysningsverksamhetens bedrivande, som stundom anses göra den muntliga undervisningen överflödig.

Den del av sakkunnigförslaget, som framkallat den starkaste och allmänaste kritiken, torde utan gensägelse vara det moment, som avser upplysning rörande den personliga profylaxen, vilket de sakkunniga, med reservation av rektor C. K. S. Sprinchorn, ansett böra ingå i den för vuxna avsedda upplysningsverksamheten. På denna punkt delas de sakkunnigas ståndpunkt endast undantagsvis av dem, som yttrat sig i saken, och från en mängd håll har anslutning till reservantens ståndpunkt kommit till bestämt uttryck. Oftast synes man dock härvid hava utgått från den föreställningen, att berörda moment av de sakkunniga normalt tänkts ingå i skolundervisningen, en uppfattning, som icke torde äga stöd i betänkandets, låt vara en smula vaga avfattning.

Skolöverstyrelsen.

Allmänna synpunkter.

Då överstyrelsen därefter går att framlägga sin egen syn på den föreliggande betydelsefulla angelägenheten, vill överstyrelsen till en början uttala, att överstyrelsen är fullt ense med de sakkunniga om vikten av att skolan i all den utsträckning dess förutsättningar och möjligheter så medgiva, medverkar till en vidgad upplysning i de ämnen, som utredningen avhandlar. Ur såväl samhällets som den enskilda individens synpunkt äro vissa av de sedan gammalt såsom könssjukdomar betecknade infektionssjukdomarna av den allvarsamma natur — även om en väsentlig nedgång i dessa sjukdomars frekvens under senaste år kunnat konstaterats i vårt land — att det ter sig som en bjudande plikt för alla för ett fullgott människomaterial nitälskande att mötas i strävandena för dessa sjukdomars energiska bekämpande. Då upplysningsvägen här lär vara den, som närmast står till buds och jämväl utgjort en förutsättning för redan vidtagna lagstiftningsåtgärder, synes det överstyrelsen naturligt, att det omsorgsfullt undersökes, i vilken utsträckning skolan *kan* medverka till åvägabringande av en allmän och grundlig upplysning rörande de smittsamma könssjukdomarna. Jämväl befinner sig överstyrelsen i full överensstämmelse med de sakkunniga, då överstyrelsen såsom sin åsikt uttalar, att det svårligen kan ifrågakomma, att undervisning vid läroanstalter meddelas om detta ämne utan att detsamma insättes i sitt givna sammanhang med det sexuella livets förhållanden i övrigt och att sålunda det föreliggande problemet med nödvändighet måste utvidgas till att omfatta vad de sakkunniga rubricerat såsom sexualundervisning i mera vidsträckt bemärkelse.

Samtidigt som överstyrelsen sålunda, i principiell överensstämmelse med de sakkunniga, känner sig bestämt övertygad om att en god och lämpligt lagd undervisning rörande hithörande förhållanden skall bliva till nytta för de unga vid deras utträde i livet, anser sig överstyrelsen icke kunna underlåta att framhålla, att kunskapsmeddelelsen såsom sådan icke bör bliva föremål för överskattning. Erfarenheten torde ha lämnat stöd för den uppfattningen, att vetskapen om förefintliga faror i många fall icke utgör ett tillräckligt skydd mot faran. Här som så ofta eljest torde

tyngdpunkten böra läggas på danandet av fullgoda och motståndskraftiga karaktärer, en uppgift, som skolan delar och måste dela med hemmen. Överstyrelsen håller ock före, att hemmen och föräldrarna vid nu förevarande upplysningsverksamhet hava en synnerligen betydelsefull uppgift att fylla, en uppgift, för vars lösande tyvärr i alltför talrika fall tillräckliga förutsättningar saknas. Den upplysningsverksamhet, som här avses, torde emellertid erhålla sin ingalunda minsta betydelse just ur den synpunkten att den kan verksamt bidra att sätta blivande fäder och mödrar i stånd att på ett bättre sätt omhänderhava en viktig del av den nya generationens fostran.

Då det gäller att närmare undersöka skolans förutsättningar och möjligheter att meddela dylik undervisning, är det med hänsyn till ämnets karaktär uppenbart, att prövningen måste utfalla väsentligen olika alltefter de skilda skolformernas uppgifter och bildningsmål samt beskaffenheten av deras lärjungematerial. Nu berörda omständigheter hava kommit till starkt uttryck i de yttranden, som från läroanstalternas sida afgivits, och de växlande omdömen, som därvid uttalats i såväl den föreliggande huvudfrågan som talrika detaljspörsmål.

I det föregående har överstyrelsen sökt sammanfattningsvis redogöra för de betänkligheter, som i så rikt mått gjorts gällande med avseende på skolans medverkan i nu förevarande upplysningsverksamhet. Överstyrelsen inser fullväl, att redan tillvaron av vitt utbredda betänkligheter från deras sida, vilka närmast skola omhänderhava sagda undervisningsarbete, måste vara ägnad att påkalla en särskilt ingående och kritisk prövning av det föreliggande problemet ur olika synpunkter. Men å andra sidan torde det ock gälla, att, om man, såsom överstyrelsen ovan framhållit, är övertygad om upplysningsvägens lämplighet och nödvändighet, då det gäller att åt samhället och dess medborgare bereda ett värn mot förstörande krafter, så vore det icke försvarligt av en samhällsinstitution att undandraga sig all medverkan under hänvisning till svårigheter eller vanskligheter, om och i den mån en närmare undersökning giver vid handen, att en lämplig anpassning av undervisningen eller dess eventuella begränsning till vissa läroanstalter eller vissa grupper av sådana skulle förminska eller undanröja de svårigheter, vilka på många håll funnits utgöra ett allmänt hinder för samhällsintressets behöriga tillgodoseende.

För klargörande av de omständigheter, som i nu berörda avseende kunna öva inflytande på ståndpunktstagandet, synes det av vikt att till en början uppnå en bestämd fixering av sagda undervisnings innehåll och uppgifter. Härvid måste tillika uppmärksammas, i vilken utsträckning det vid undervisningen ifrågakommande lärostoffet redan nu vid skilda läroanstalter beaktas. Det vill nämligen förefalla överstyrelsen, som om i nämnda hänseende en viss oklarhet varit rådande bland de hörda skolmyndigheterna, till någon del måhända även hos de sakkunniga, så tillvida att dessa i alltför hög grad vid sin undersökning låtit sig ledas av undervisnings- och kursplaner och endast i mindre utsträckning kunnat utgå från undervisningens verkliga innehåll.

Av det redan sagda framgår, att det omedelbara syftet med de ifrågasatta åtgärderna är att bibringa svenska medborgare i gemen en på sakliga uppgifter grundad vederhäftig och objektiv kunskap om de smittsamma könssjukdomarnas natur, deras orsaker och följder för individ och samhälle, ävensom att en dylik kunskapsmeddelelse oundgängligen måste

Sexualundervisnings innehåll och uppgifter.

förknippas med undervisning i sexuell hygien i vidsträcktare betydelse. Och slutligen bör uppmärksammas, att såväl det ena som det andra momentet såsom nödvändig förutsättning kräver kunskaper rörande vad man skulle kunna kalla fortplantningens biologi i ordets egentliga mening. Vid denna undervisning får, efter överstyrelsens uppfattning, aldrig förloras ur sikte, att *huvuduppgiften städse måste vara att meddela kännedom om könslivets normala förhållanden.*

De sakkunnigas ledande grundsats vid sexualundervisningens anordnande att infoga densamma på möjligast naturliga och följdriktiga sätt i de ämnesområden, som därav beröras, kan givetvis icke lämna rum för någon anmärkning. Sådan anknytning kan och bör sökas vid kristendomsundervisningen, vid undervisningen i historia, samhällslära och medborgarskap samt vid psykologiundervisningen. Särskilt synas därvid med fördel de etiska, respektive de sociala synpunkterna kunna upptagas till behandling och såmedelst åt denna undervisning givas en betydelsefull fostrande uppgift även å detta speciella område. Men det torde å andra sida icke heller kunna bestridas, att intet av de nämnda ämnena osökt inbjuder till en sammanhängande, mera ingående framställning av den sexuella hygien i allmänhet, ej heller av könssjukdomarna. Då överstyrelsen därför i det följande går att dryfta det nu närmast föreliggande spörsmålet, avser överstyrelsen ingalunda att underskatta eller avvisa det ur många synpunkter värdefulla stöd, som genom en lämplig avvägning och inriktning av framställningen inom de nämnda ämnena kan åvägabringas. Överstyrelsen har allenast velat betona, att tyngdpunkten måste falla inom området för ämnet biologi och hälsolära, så tillvida som det är till detta ämnesområde, som de allmänna kunskapsförutsättningarnas meddelande måste förläggas, liksom också den samlade framställningen av sexualhygien och könssjukdomarna därinom har sin naturliga plats.

Ser man därefter på förhållandena sådana de för närvarande gestalta sig, torde det gälla, att könssjukdomarna vid undervisningen allmänt beaktas endast vid folkskoleseminarierna, medan man vid övriga för vuxen ungdom avsedda läroanstalter allenast mera sporadiskt eller i förbigående ägnar uppmärksamhet åt hithörande förhållanden; dock synas folkhögskolorna vid sitt arbete bland vuxen ungdom i ganska stor utsträckning inrymma plats även åt nämnda moment. Vad angår sexuell hygien i betydelsen av de mänskliga fortplantningsorganens anatomi och fysiologi samt därmed nära sammanhängande individual- och social-etiska förhållanden, torde nu gällande ordning kunna betecknas såsom i väsentliga hänseenden tillfredsställande, utom vid folk- och småskoleseminarierna, även vid de högre flickskolorna samt ett litet antal kvinnliga yrkesutbildningsanstalter. Däremot torde även detta område mera undantagsvis göras till föremål för särskild behandling vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter samt i folkskolan och dess överbyggnader. Vad slutligen angår det moment, som ovan för korthetens skull rubricerats fortplantningens biologi i allmänhet, så finner sig överstyrelsen kunna vitsorda, att i stort sett detta moment med varje år vunnit vidsträcktare beaktande i våra skolor. Sålunda torde hithörande förhållanden vid gymnasiets biologiundervisning i regeln göras till föremål för belysning såväl ur anatomisk och fysiologisk som ur embryologisk synpunkt. Ej minst har den på olika områden så djupt ingripande ärftlighetsforskningen bidragit att föra fram fortplantningen och befruktningsförloppet till ökad aktualitet, och det torde härvid gälla, att en förståelse

för elementära ärfthighetslagar icke kan uppnås utan klarläggning av arvets materiella underlag. Den utveckling, som på detta område under de senaste åren låter sig skönja under påtagligt inflytande från ärfthighetsforskningen, har jämväl avsatt spår i läroböckerna för ämnet biologi. Överstyrelsen vill i detta avseende inskränka sig att hänvisa till att Wallengren-Hennigs lärobok för gymnasiet samt L. G. Andersons biologi för realskolans sjätte klass mer eller mindre utförligt avhandla hithörande frågor, den senare även fakta, som mera omedelbart ansluta sig till den sexuella hygienens i hävdvunnen betydelse.

De i det föregående antydda svårigheter, som ur ämnets, lärarens, lärjungarnas och hemmens synpunkt inställa sig mot en öppen och verklig-hetsstrogen framställning, torde i själva verket knappast kunna hänföra sig till nu avhandlade moment. I varje fall kan överstyrelsen icke inse, att några oöverkomliga svårigheter resa sig för en komparativ framställning av fortplantningens biologi inom växt- och djurriket vid skolundervisningen, så länge denna begränsas till vad som rimligen kan till detta område hänföras och i övrigt avpassas efter lärjungarnas utveckling och mottaglighet. Hithörande stoff torde sålunda ligga inom området för den utbildning, som respektive lärare erhållit, lärarens kön lärar normalt icke behöva lägga hinder i vägen, ej heller synes den omständigheten att undervisningsavdelningen innesluter lärjungar av olika kön behöva erbjuda alltför stora vanskligheter. Och slutligen torde från hemmens sida inga berättigade gensagor kunna riktas emot att undervisningen i biologi och hälsolära kompletteras på ett sätt, som låter de fakta, vilka sammanhånga med individens tillkomst, framstå som ett naturligt moment vid framställningen av organismernas byggnad och förrättningar. Överstyrelsen är följaktligen beredd att, i den mån så kan finnas nödigt, medverka till att förut berörda utveckling, i den riktning de sakkunniga påyrkat, påskyndas genom lämpliga åtgärder, vilka i det följande skola närmare behandlas.

En reservation är överstyrelsen dock angelägen att i detta sammanhang framföra. Såväl för de sakkunniga som vid remissbehandlingen har spörsmålet om läroböckernas innehåll och avfattning kommit att intaga en framskjuten plats. Det har sålunda givits skäl för en större utförlighet i ord och bild i fråga om de mänskliga fortplantningsorganens anatomi och fysiologi, samtidigt som man från andra håll har yppat farhågor för att åtgärder i sådant syfte skulle kunna vara ägnad att missleda och i förtid rikta uppmärksamheten på de sexuella förhållandena och därigenom giva föreställnings- och fantasilivet en osund inriktning. Över huvud torde de faktiska förhållandena vid vår skolundervisning hava tilldelat läroboken en alltför dominerande roll, något som måhända är oundvikligt, men som icke desto mindre måste betecknas såsom mindre lyckligt. Om det nu är så, att fakta, som icke funnit omnämnande i läroboken, ha svårt att komma till sin rätt vid den muntliga undervisningen, är det uppenbart, att nu berörda stoff i läroböckerna bör erhålla en utförligare behandling än som hittills allmänligen skett. Men det kan och får härvid icke förbises, att läroböckerna som regel äro avsedda för lärjungar i växlande ålder och att vad som lämpligen inhämtas av 15-åringen icke alltid med fördel läses och begrundas av 10-åringen. Detta sakförhållande synes överstyrelsen särskilt betydelsefullt vid behandlingen av sexualbiologien, och överstyrelsen kan med hänsyn härtill icke underlåta att framhålla, att nu berörda omständighet bör vid läroböckernas avfattande uppmärksammas,

Läroböckernas
avfattning.

så att mera detaljerade skildringar undvikas i sådana läroboksframställningar, som äro avsedda att sättas i händerna på barn, vilka ännu icke nått den ålder, att de med det mänskliga könslivet sammanhängande förhållandena lämpligen inför dem kunna göras till föremål för närmare belysning ur biologisk synpunkt.

Förefäntliga
svårigheter.

Den undervisning, vars allmänna planläggning och innehåll överstyrelsen nu avhandlat, bör för ungdom från och med övergångsåldern kompletteras med undervisning i *sexuell hygien* i ordets hävdvunna populära mening. Så snart man kommer över på detta grannliga och känsliga område inställa sig de betänkligheter och vanskligheter, som i det föregående närmare berörts. Det torde sålunda få anses obestridligt, att lärarna ingalunda kunna sägas över lag besitta erforderliga kunskapsförutsättningar. Då vidare undervisningen i fråga givetvis icke bör begränsas till ett enkelt framläggande av fakta utan bör avse att påverka de ungas tankeliv och karaktär i en sund riktning, ligger det i öppen dag, att krav ställas på läraren av omedelbart personlig art, vilka icke allestädes kunna väntas fylla. Att lärare och lärjungar böra vara av samma kön samt att i regeln särundervisning funnits nödvändig, äro omständigheter, som bidra till att öka de praktiska svårigheterna. Och slutligen kan det icke förväntas, att föräldraopinionen överallt i landet skall med gillande erfara, att sexuallivets förhållanden göras till föremål för systematisk behandling vid skolundervisningen. Snarare har man säkerligen att i åtskilliga fall motse en reaktion, bottnade visserligen i en äldre tids åskådning, men dock en bestämd realitet, som icke lär kunna lämnas ur räkningen.

Det står emellertid för överstyrelsen klart, att åtskilliga av nu berörda vanskligheter äro av mera temporär beskaffenhet, medan andra äga en rent konstitutiv prägel och sålunda äro av natur att icke kunna undanröjas. Till den förra gruppen torde böra hänföras lärarnas bristande förtrogenhet med ämnet och dess ändamålsenliga pedagogiska behandling. Uppenbarligen kunna genom förbättrad lärarutbildning, genom fortbildningskurser och kanske allra mest genom tillhandahållande av en auktoritativ handbok svårigheterna på denna punkt relativt snart bringas att försvinna. Likaledes torde de praktiska olägenheterna av blandade undervisningsavdelningar kunna med större eller mindre lätthet överkommas genom uppdelning vid undervisningen. Jämväl de hinder, som befara möta från föräldraopinionen, torde genom på lämpligt sätt ordnat samarbete mellan skola och hem kunna övervinnas och, i mån som över huvud ett mera naturligt uppfattningssätt rörande hithörande spörsmål vinner terräng, giva vika. Däremot synes det icke möjligt att genom olika åtgärder från skolmyndigheternas sida bemästra de svårigheter, som sammanhånga med anskaffandet av ur olika synpunkter personligen och med hänsyn till könet lämpliga lärare. Det kan alltså varken nu eller i framtiden förutsättas, att varje läroanstalt under *alla* omständigheter skall förfoga över lärarkrafter, som äro lämpliga och villiga att meddela ifrågavarande undervisning. Och de av de sakkunniga anvisade utvägarna synas icke överstyrelsen tillräckliga för att städse garantera tillgången på lärarkrafter. Nu berörda faktum synes överstyrelsen utgöra *ett bestämt hinder att från begynnelsen utan närmare erfarenhet giva sexualundervisningen obligatorisk karaktär i samtliga skolor, där lärjungar i ålder 14—15 år och däröver erhålla undervisning.*

Sexualundervisningens
anordnande i
olika skolor.
former.

Efter överstyrelsens mening skulle det visserligen varit önskvärt, om

förhållandena hade medgivit, att varje svensk man eller kvinna under sin skoltid kommer i åtnjutande av vederhäftig vägledning på nu förvarande område, och överstyrelsen kan också sätillvida godtaga de sakkunnigas ståndpunkt härutinnan, att överstyrelsen gärna medgiver, att detta mål bör allvarligt eftersträvas från skolans målsmän och följaktligen arbetet planmässigt inriktas mot en ordning, som i största möjliga utsträckning tillgodoser detta behjärtansvärda krav. Den begränsning, som ett realiserande av kravet i fråga måste undergå, kan näppeligen på förhand utan mera ingående erfarenhet med full säkerhet bedömas. I anslutning till de överväganden, som i det föregående skett, vill överstyrelsen emellertid i det följande angiva sin ståndpunkt till frågan om de nuvarande möjligheterna att vid skolarbetet förverkliga programmet i fråga, under framhållande av att en ytterligare utvidgning av sexualundervisningen i en mer eller mindre närliggande framtid måste bli beroende av de erfarenheter, som kunna komma att göras vid de åtgärder, som synas möjliga att omedelbart vidtaga.

I första hand finner sig överstyrelsen böra uttala, att den sexualundervisning, som de sakkunniga ifrågasatt skola meddelas i *fortsättnings-skolan*, alldeles särskilt under de närmaste åren kan förutses möta så avsevärda svårigheter, att det enligt överstyrelsens bestämda mening icke kan vara tillrådligt att giva åt densamma obligatorisk karaktär. Överstyrelsen vill i detta avseende erinra om den bristande tillgången på för ändamålet kvalificerade lärare. Därjämte måste uppmärksammas, att denna nya skolform i begynnelsen, innan den hunnit växa sig stark i folkmedvetandet, icke bör betungas med nya uppgifter, som skolan omedelbart skulle hava att författningsenligt fylla. Däremot finner överstyrelsen tillräcklig anledning föreligga att försöksvis utröna skolformens möjligheter att meddela dylik undervisning. Härav följer, att skolans ledning bör vara oförhindrad att vidtaga åtgärder i sådant syfte och att, därest sålunda under några år vunna erfarenheter skulle visa sig gynnsamma, vägar och medel att utnyttja fortsättningsskolan för meddelande av nu ifrågavarande undervisning äro förtjänta att bli föremål för förnyat övervägande.

Än mindre finner överstyrelsen tillräckliga skäl föreligga att, såsom de sakkunniga föreslagit, införa obligatorisk sexualundervisning i *folkskolans sjätte klass*. Det mycket utbredda motstånd, som på denna punkt mött förslaget, synes överstyrelsen i väsentliga hänseenden välgrundat. Lärjungarna äro i regeln alltför unga för att kunna väntas tillgodogöra sig en dylik undervisning, och lärarfrågan låter sig icke generellt på ett nöjaktigt sätt ordna.

Med hänsyn till den grundläggande betydelsen av att de för folkskolan avsedda lärarna vid *seminarierna* erhålla en tillfredsställande utbildning å sexualundervisningens område är överstyrelsen däremot fullt ense med de sakkunniga, att vid folk- och småskoleseminarierna sagda undervisning av det ungefärliga innehåll, som de sakkunniga tänkt sig, erhåller *obligatorisk* karaktär. Redan nu förekommer, såsom ovan erinrats, sådan undervisning vid i det närmaste alla folkskoleseminarier och ett ej ringa antal småskoleseminarier. I den mån undervisningen icke lämpligen meddelas av läraren i biologi och hälsolära på för detta ämne anslagen tid, synes en kortare föreläsningskurs i sexuell hygien inklusive könssjukdomar kunna givas av seminarieläkaren. Skulle i något fall icke heller denna anordning vara genomförbar, torde det böra ankomma på skolöversty-

relsen att vidtaga åtgärder för meddelande av en dylik kurs. Enahanda anordning torde kunna äga tillämpning vid högre lärarinneseminariet och de privata seminarierna.

Beträffande *de högre allmänbildande läroanstalterna* av skilda slag synes åt de sakkunnigas förslag kunna i huvudsak skänkas principiell anslutning. Överstyrelsen finner det sålunda önskvärt och möjligt, att sexualundervisning till ungefärligen den omfattning och av i det hela det innehåll, som sakkunnigförslaget upptager, anordnas vid dessa läroanstalter. Däremot kan överstyrelsen icke finna det välbetänkt, att denna undervisning *undantagslöst* skall förläggas i samband med övrig undervisning i visst ämne eller till bestämd klass. Mot en dylik anordning resa sig omedelbart väsentligen samma betänkligheter, som ovan berörts, och ett fasthållande vid densamma måste, så långt överstyrelsen kan se, medföra ett eftergivande av undervisningens allmänna meddelande. På samma gång överstyrelsen känner sig förvissad därom, att den samlade behandlingen av sexuallivets förhållanden bör i så stor utsträckning som möjligt äga rum i omedelbar anslutning till den å respektive skolstadier vanliga undervisningen i biologi och hälsolära, håller överstyrelsen det därför för nödvändigt, att denna anordning icke fastslås såsom den enda tillåtna. Med kännedom om de svårigheter av skiftande slag, som komma att, särskilt i början, möta, synes det tillrådligt icke blott att lämna stor frihet beträffande formerna för anordnandet av undervisningen i fråga utan tillika att i någon mån pruta av anspråken på densamma. Innan närmare erfarenhet vunnits synes uppgiften kunna begränsas till att varje lärjunge, som efter genomgång av högre folkskolans, mellanskolans, realskolans, flickskolans eller gymnasiets högsta klass från skolan avgår, beretts tillfälle till vederhäftig objektiv upplysning rörande sexuallivets förhållanden. Det vill synas, som om såmedelst de sakkunnigas intentioner skulle väsentligen tillgodoses.

Om sålunda överstyrelsen icke finner tillrådligt, att föreskrift lämnas, att nu förevarande undervisning skall obligatoriskt meddelas i anslutning till viss bestämd lärokurs, så bör enligt överstyrelsens åsikt stadgas, att vederbörande läroanstalters rektor eller föreståndare skall äga skyldighet tillse, att sådan undervisning i huvudsaklig överensstämmelse med de sakkunnigas plan årligen meddelas under de former, han finner med hänsyn till föreliggande förhållanden mest lämpliga och gagnande. Därvid synes i första hand den av de sakkunniga normalt avsedda anordningen kunna tänkas tillämpad och undervisningen enligt den mera begränsade planen meddelas av biologiläraren i avslutningsklassen vid realskolor, mellanskolor och högre folkskolor eller enligt den utvidgade planen i gymnasiets andra eller tredje ring samt någon av flickskolans två högsta klasser. Då så finnes möjligt, torde därjämte åt skolläkaren eller annan läkare böra anförtros att åt de avgående eleverna i föreläsningsform meddela en kortfattad framställning av de rent medicinska delarna av ämnet. Skulle rektor på grund av brist på lämplig lärarkraft eller med hänsyn till andra förhållanden, som finnas lägga hinder i vägen, icke se sig i stånd att på tillfredsställande sätt tillgodose sexualundervisningens krav, torde det böra ankomma på skolöverstyrelsen att meddela föreskrift för varje särskilt fall. Härvid torde överstyrelsen böra lämnas fria händer att antingen förordna lämplig lärare eller läkare att meddela undervisningen i fråga eller ock, då bärande skäl härför kunna anföras, medgiva, att undervisning icke må äga rum. Särskilt innan den för lärarna avsedda

handboken bliver tillgänglig, torde det vara oundvikligt, att sexualundervisningen vid en och annan läroanstalt icke kan låta sig anordnas. För det fall, att sexualundervisningen försiggår i mera samlad form, torde det ur många synpunkter få anses välbetänkt, att deltagandet icke göres obligatoriskt, därest från hemmets sida önskemål skulle framkomma om frikallande av viss lärjunge.

Med avseende på *folkhögskolorna*, vilka redan nu i betydande utsträckning uppmärksamma hithörande förhållanden, synes det i betraktande av dessa skolors fria ställning icke kunna ifrågakomma att för en viss, om än aldrig så viktig detalj, meddela bindande föreskrifter. Däremot torde det kunna tagas under överbäggande att cirkulärledes fästa uppmärksamheten på önskvärdheten av att sexualundervisningen må erhålla tillbörligt utrymme i skolorna.

Vad angår *tekniska läroverk, statsunderstödda handelsgymnasier och husmodersskolor*, torde vägande skäl kunna anföras för att jämväl för den vid dessa läroanstalter undervisade ungdomen genom skolans försorg ärligen anordnas en eller ett par föreläsningar av läkare eller annan lämplig person, i syfte att meddela råd och upplysningar i sexuell hygien och rörande de smittsamma könssjukdomarna.

Innan överstyrelsen lämnar frågan om sexualundervisningens ändamålsenliga infogande i de skilda skolformernas arbete, finner sig överstyrelsen slutligen böra med några ord beröra de åtgärder, som för tillgodoseende av de ovan framställda synpunkterna äro omedelbart erforderliga. Därvid anser sig överstyrelsen böra beakta jämväl de jämkningar i gällande undervisningsplaner, som må kunna ifrågakomma för främjande av en väl avvägd stödjande sexualundervisning inom andra skolämnen än biologi och hälsolära.

Den ståndpunkt överstyrelsen i det föregående givit uttryck åt, innebär, att för folkskolans och fortsättningsskolans del inga särskilda åtgärder nu kunna anses påkallade.

I fråga om lärarutbildningsanstalterna upptaga redan gällande undervisningsplaner momentet »sexuell hygien». Då emellertid kursplanen icke har bindande karaktär, torde det få anses önskvärt, att föreskrift utfärdas angående obligatoriskt anordnande av sexualundervisning, i vilket sammanhang tillika allmänna anvisningar synas böra lämnas rörande undervisningens huvudsakliga planläggning och sättet för dess ändamålsenliga infogande i seminariets arbete.

Beträffande de förut berörda högre allmänbildande skolorna erfordras uppenbarligen föreskrift om sexualundervisningens anordnande, dess huvudsakliga planläggning samt de åtgärder rektor har att vidtaga, för den händelse skolans möjligheter i detta hänseende icke visa sig tillräckliga. Jämväl måste medel ställas till skolöverstyrelsens förfogande i och för bestridande av de kostnader, som nödvändigtvis äro förknippade med anlitande av utanför den ordinarie lärarkretsen stående krafter. Till en början torde möjligen medel för ändamålet kunna utgå från respektive läroanstalters anslag i riksstaten, och synes riksdagens medgivande i sådant avseende påkallat i vart fall beträffande de kommunala och enskilda läroanstalterna. Med den friare läggning överstyrelsen ansett undervisningen i fråga böra erhålla, synes det varken nödvändigt eller lämpligt att, i vart fall från begynnelsen, vidtaga ändringar i gällande undervisningsplaner, synnerligast som flera av de framställda förslagen

Erforderliga
åtgärder för
sexualunder-
visningens
främjande.

även med de sakkunnigas utgångspunkter knappast kunna anses tillräckligt grundade. Däremot torde erforderliga föreskrifter och anvisningar beträffande såväl seminarierna som senast berörda läroanstalter böra meddelas i särskilt cirkulär antingen av Eders Kungl. Maj:t eller på uppdrag av Eders Kungl. Maj:t av skolöverstyrelsen.

Enahanda anordning synes böra vidtagas i fråga om de i det föregående nämnda anstalterna för yrkesundervisning.

Vidkommande slutligen folkhögskolorna har överstyrelsen redan framhållit utvägen att rikta en anmodan till nämnda skolor med framhållande av vikten av att för sexualundervisning beredes tillbörligt utrymme å skolornas arbetsprogram.

Upplysnings-
verksamhet
för vuxna.

Uppenbart är att med den begränsning av skolans deltagande i nu förevarande upplysningsverksamhet, som överstyrelsen med hänsyn till faktiskt föreliggande förhållanden funnit ofrånkomlig, behovet av en fortgående sådan verksamhet för vuxna måste snarast bliva större än enligt de sakkunnigas förslag. Överstyrelsen finner i betraktande härav starka skäl föreligga för anordnande av föreläsningar och föreläsningsskurser för vuxna personer i huvudsaklig anslutning till vad de sakkunniga härutinnan föreslagit. Emellertid vill överstyrelsen starkt understryka den synnerliga vikten av att för denna mycket krävande föreläsningsverksamhet endast anlitas personer med fullgoda vetenskapliga och personliga förutsättningar. Det torde därför böra föreskrivas, att prövningen av lämpligheten i sådant avseende förbehålles statliga organ, varvid såväl den medicinska som den pedagogiska sakkunskapen givetvis borde vara företrädd. Bortsett från nu nämnda punkt, giver sakkunnigförslaget i denna del icke anledning till erinran.

Ett annat spørsmål, som för den föreliggande upplysningsverksamhetens framgång måste tillmätas grundläggande betydelse, är frågan om tillhandahållande av lämplig vägledande litteratur åt såväl de undervisande som lärjungar och allmänhet. Överstyrelsen finner sig berättigad uttala, att resultatet av den muntliga upplysningsverksamheten i mycket hög grad blir beroende av det stöd, som på detta sätt kan åvägabringas. I första hand föreligger behov av en mera utförlig, särskilt för lärarna avsedd framställning. Tillgången till en sådan utgör i själva verket en oundgänglig förutsättning för hela den undervisnings- och upplysningsverksamhet, som här är i fråga. Efter överstyrelsens mening böra därför åtgärder *omedelbart* vidtagas för att åt lämpliga sakkunniga uppdraga att utarbeta en dylik handbok, vilken sedermera dels kunde kostnadsfritt utsändas till olika läroanstalter, dels tillhandahållas i bokhandeln till överkomligt pris. Handboken torde kunna utgivas enligt den allmänna plan, som framlagts i de sakkunnigas betänkande. Dock finner överstyrelsen nödvändigt, att särskild uppmärksamhet ägnas jämväl åt ämnets pedagogiska behandling å olika undervisningsstadier, vilken senare uppgift enligt vad utredningen giver vid handen, på många håll anses synnerligen angeläget att erhålla närmare belyst. Såsom förebild för en dylik handbok skulle överstyrelsen vilja uppställa den genom överstyrelsen utgivna »Handbok i alkoholfrågan». För ändamålet borde ett särskilt anslag av riksdagen äskas, och handbokens utgivande torde sedermera böra påvälja medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen under samarbete.

Utöver nu berörda handbok skulle överstyrelsen ytterligare anse önskvärt, att en kortfattad handledning för den mognare ungdomen genom

det allmännas åtgörande komme till stånd, vilken kunde dels tillhandahållas i bokhandeln, dels vid läroanstalterna utdelas till de elever, som avgå från skolan. Även vid denna framställnings utgivande torde det vara önskvärt att samarbete åvägabringas mellan medicinalstyrelsen och skolöverstyrelsen.

Slutligen ingår i de sakkunnigas planläggning av upplysningsarbetet tillhandahållande av mycket kortfattade upplysningsskrifter s. k. flygblad, avsedda för olika kategorier medborgare. Överstyrelsen har ingenting att erinra mot förslaget i denna del, men föreställer sig dock, att denna form av upplysningsverksamhet kan bliva av större betydelse först i den mån de, till vilka skrifterna i fråga vända sig, tidigare erhållit en grundläggande kännedom om ämnet på annat sätt. I den mån »flygbladen» äro avsedda att spridas genom skolans medverkan, torde det få anses naturligt att åt skolöverstyrelsen beredes tillfälle att uttala sig angående deras innehåll.

Överstyrelsen har vidare att yttra sig rörande den punkt i de sakkunnigas förslag, som avser främjande av en *förbättrad lärarutbildning* på här ifrågavarande område. Rörande behovet av åtgärder i angivna syfte torde tvekan icke kunna råda. Vad till en början angår den av de sakkunniga förordade grundligare utbildningen i hygien vid universitetsundervisningen åt blivande lärare i biologi, har denna angelägenhet redan i annat sammanhang varit föremål för övervägande. Otvivelaktigt skulle de föreslagna åtgärderna vara ägnade att skänka lärarna väsentligt bättre förutsättningar att meddela undervisning i hälsolära, och överstyrelsen har därför all anledning att understödja förslaget. Möjligheterna för dess realiserande torde emellertid vara beroende av den ståndpunkt vederbörande akademiska myndigheter intaga, ej minst med hänsyn till den förlängning av studietiden för filosofisk ämbetsexamen, som kan befaras inträda, därest icke samtidigt en motsvarande begränsning av kurserna i zoologi och botanik kommer till stånd.

För stärkande av de nuvarande lärarnas reella kompetens föreslå de sakkunniga anordnande av fortbildningskurser av skilda slag. Planläggningen av desamma synes i det hela god, om det och framstår såsom synnerligt betydelsefullt, att jämväl frågans ingalunda lätta pedagogiskt-metodiska del må vinna vederbörligt beaktande. Det synes sålunda mest ändamålsenligt, att ett samarbete kommer till stånd med redan förefintliga fortbildningskurser, särskilt de sociala och hygieniska kurserna. Där emot måste överstyrelsen hysa tvivel angående lämpligheten av att lärare av statsmedel erhålla reseersättning och dagtraktamente enbart för att åhöra några få (förslagsvis 5) föreläsningar, behandlande sexuell hygien och smittsamma könssjukdomar. Värdet av en sådan elementär och fristående utbildningskurs torde på goda grunder kunna ifrågasättas, och överstyrelsen är för sin del benägen anse, att den utförligare handbok, vars utarbetande överstyrelsen funnit av största vikt, bör kunna med fördel träda i stället för den nämnda anordningen. Av samma orsak känner sig överstyrelsen tveksam om lämpligheten att för folkskolans lärare anordna korta kurser vid folkskoleseminarierna. Behovet av sådana minskas ju ock, i mån som sexualundervisningen icke erhåller hemortsrätt i folkskolan och under den närmaste tiden icke skulle bliva obligatoriskt ämne i fortsättningsskolan.

Åtgärder för
lärarnas ut-
bildning.

»Den person-
liga profy-
laxen.»

Överstyrelsen har beträffande den ifrågasatta sexualundervisningens innehåll i det föregående förbigått en detaljfråga av nog så grannliga och betydelsefull art, nämligen spørgsmålet om »spridande av kunskap om medel, som stå till buds för att hindra smittas överförande», en fråga, som kan sägas beröra såväl skolundervisningen som annan upplysningsverksamhet på här förevarande område. Med hänsyn härtill och då frågan vid ärendets föregående behandling, såsom redan framhållits, tillmätts stor vikt, har överstyrelsen sett sig föranlåten att i ett sammanhang något utförligare uppehålla sig vid densamma.

Av betänkandets framställning i nu berörda del inhämtas, att de sakkunniga »varit mycket tveksamma» om vad i detta avseende borde föreslås. Tillika giver betänkandet vid handen, att de sakkunniga — med ett undantag — äro ense med docenten K. Marcus däri, att sådan kunskap bör på av honom angivna vägar — genom flygblad och andra skrifter av sådan art, som tidigare föreslagits, samt genom fortsatt upplysningsverksamhet för vuxna — spridas bland allmänheten.

Redan det anförda ådagalägger, att de sakkunniga uppenbarligen icke avsett, att skolans medverkan skulle tagas i anspråk för meddelande av här berörda kunskaper. Men även upplysningsverksamheten för vuxna kringgärdas från de sakkunnigas sida med starka garantier. Sålunda fastslås, »att det under inga omständigheter kan bliva tal om att lämna föreskrift därom, att vid sexualföreläsningarna frågan om den personliga profylaxen skall beröras». Vidare får »ett ingående på frågan ske *endast av läkare*». Och slutligen betonas, dels att föreläsningar behandlande enbart den personliga profylaxen »givetvis ej höra hemma i den av oss avsedda upplysningsverksamheten», dels ock att en »detaljerad beskrivning av tillvägagångssättet vid här avsedda medels användning ej bör tillåtas».

Den försiktighet, som präglar de sakkunnigas ståndpunktstagande å här förevarande ytterst känsliga område, synes överstyrelsen grundad på tungt vägende skäl. Efter överstyrelsens åsikt föreligga inga möjligheter att överblicka konsekvenserna av en upplysningsverksamhet, där de i densamma deltagande lärarna och föreläsarna hade att på egen auktoritet och eget ansvar fälla omdömen och giva råd på ett område, där redan inom den vetenskapliga världen delade meningar synas råda och där lekmanopinionen ingalunda torde kunna sägas ha nått fram till den stabilitet, som må synas oundgänglig för en vägledande offentlig upplysningsverksamhet. Vid sådant förhållande finner sig överstyrelsen böra i anslutning till de sakkunniga hävda, att vid all offentlig upplysningsverksamhet i den sexuella frågan allenast läkare må äga att ingå på ett dryftande av de förhållanden, som äga samband med den personliga profylaxen. De sakkunniga hava avhandlat detta spørsmål endast i sammanhang med den fortsatta upplysningsverksamheten för vuxna. Men den från de sakkunniga något avvikande utformning, som överstyrelsen velat giva sexualundervisningen för *den mogna ungdomen*, är det sannolikt, att läkarens medverkan i avsevärd utsträckning kommer att vid läroanstalter av olika slag tagas i anspråk för föreläsningar i sexuell hygien och rörande de smittsamma könssjukdomarna. Det låter sig icke uteslutas, att läkaren kan finna sig av sin samvetsplikt nödsakad, att därvid avhandla jämväl nu förevarande specialfråga. Det synes överstyrelsen knappast välbetänkt att i sådant avseende meddela närmare direktiv för innehållet av framställningen varken i ena eller andra rikt-

ningen. Hela den här ifrågavarande upplysningsverksamheten är av den natur att den förutsätter synnerlig takt och moget omdöme. I den mån dessa förutsättningar icke i tillbörlig grad äro för handen, förefinnes en allvarlig fara att undervisningen skall medföra mera skada än gagn. Överstyrelsen känner sig emellertid förvissad därom, att vederbörande läroanstalters ledare skola låta sig angeläget vara att omsorgsfullt pröva de för undervisningen ianspråktaga krafternas personliga kvalifikationer just i angivna hänseende, och att med denna oavvisliga förutsättning spörsmålet om den av läkare meddelade sexualundervisningens detaljerade innehåll icke kan anses vara av mera central betydelse. Onekligen ligga förhållandena väsentligen annorlunda i de fall, då undervisningen handhaves av icke medicinskt utbildad lärare. För sådana fall synas enligt överstyrelsens mening goda skäl föreligga att i konsekvens med de sakkunnigas ståndpunkt beträffande upplysningsverksamheten för vuxna fastslå, att den personliga profylaxen, såsom varande av beskaffenhet att icke kunna värdesättas utan grundlig medicinsk utbildning, bör vid undervisningen lämnas helt å sido. Att vid undervisning av ungdom i övergångsåldern detta moment över huvud icke ägnar sig för behandling, därom synas några delade meningar icke kunna råda.

Utöver det nu anförda har medicinalrådet Bissmark velat ytterligare framhålla följande till belysande av den föreliggande frågans medicinska sida.

Uttalande av
medicinal-
rådet Biss-
mark.

Vid genomläsande av ifrågavarande betänkande har min uppmärksamhet särskilt fästs vid den enligt min mening oriktiga terminologi, som i detsamma kommit till användning, och, så vitt jag kunnat finna, menligt inverkat på framställningens klarhet.

Vid å sid. 39 av betänkandet framlagt förslag till lärokurs å tidigare åldersstadium har kursplanen uppdelats i 2 grupper, nämligen 1. Sexuell hygien och 2. Smittsamma könssjukdomar, vilken senare grupp uppdelats i underavdelningarna a—e. Enligt förslaget innefattar den 1 gruppen eller den s. k. sexuella hygien den väsentliga av befruktningen: ägg och sädesceller, könskörtlar och övriga fortplantningsorgan, de stora dragen av fostrets utveckling, förlossningens väsen o. s. v. Såsom synes har sagda innehåll intet som helst direkt att göra med hygien utan faller helt inom biologiens område. Beteckningen sexuell hygien är därför här enligt min mening oriktig. I grupp 2 om de smittsamma könssjukdomarna sammanfattas åtskilliga ämnen, av vilka några tillhöra hygienens område.

Den upprepade gånger i betänkandet omnämnda undervisningen i »sexuell hygien» är alltså åtminstone till största delen icke undervisning i detta ämne utan i något helt annat. På andra ställen talas om »sexualundervisningen» och om »den egentliga sexualundervisningen» och å sid. 30 lämna sakkunniga den uppgiften, att med sexualundervisning åsyftas undervisning i sexuell hygien jämte undervisning angående de smittsamma könssjukdomarna. Jag har redan framhållit det vilseledande i dessa beteckningar.

Då nu staten skall närmare taga om hand undervisningen i fråga, anser jag det vara av en viss betydelse, att vid utfärdande av föreskrifter rörande undervisningen en riktig terminologi införes utan hänsyn till den, som hittills pläгат användas. Jag anser mig även skyldig att för prövning framlägga ett förslag till en sådan ny terminologi.

I stället för benämningen sexualundervisning skulle jag vilja föreslå »Undervisning i könslivets biologi och hygien».

Ämnet uppdelas sålunda i två huvudgrupper.

Biologien uppdelas i sin tur i följande underavdelningar:

- a) könsorganens läge och byggnad (anatomi),
- b) » funktioner (fysiologi),
- c) » sjukdomar (patologi).

Hygienen, som har till uppgift att med stöd av från biologien hämtade rön och kunskaper angiva riktlinjerna för erforderliga åtgärder avsedda dels att befordra ett sunt könsliv och dels att motverka eller bekämpa de skadliga följderna av ett osunt könsliv, uppdelas i tvenne underavdelningar:

a) den etiska hygienien berörande särskilt kyrkans, skolans och hemmets uppgifter samt individens förpliktelser,

b) den medicinska hygienien, som omfattar statens och samhällets åtgärder, skolans och hemmets uppgifter samt vad det åligger individen att iakttaga för vinnande av ovan angivna syfte.

Här torde icke vara platsen att närmare ingå på de hygieniska åtgärder, som kunna anses erforderliga.

Vid uppgörande av program för den undervisning, som skall meddelas dels ungdomen av skilda åldrar, dels lärarna, bör det med ledning av ovan angivna omfattning av undervisningen icke möta större svårigheter att föreskriva, vilka delar som skola ingå i de skilda programmen.

Å sid. 14 av betänkandet lämnas en statistik över könssjukdomarnas förekomst. Då denna statistik slutar med år 1919, ett år som var särskilt hemsökt av smittsamma könssjukdomar, har jag ansett lämpligt bifoga en statistik över sagda sjukdomars uppträdande under de senare åren. (Bil.)

Under återopande av det sålunda anförda tillåter sig överstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t, till främjande av den upplysningsverksamhet, som omförmäles i § 27 av lagen angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar den 20 juni 1918, ville vidtaga de åtgärder, som må prövas erforderliga för genomförande av överstyrelsens här ovan framställda förslag. Härvid torde efter överstyrelsens mening i första hand medel böra beredas för utarbetande och utgivande av dels ovan berörda handbok för lärarna, dels den kortfattade handledning för den mognare ungdomen och de upplysningsskrifter, avsedda för lärjungar och allmänhet, vilka i det föregående avhandlats. Därjämte synes Eders Kungl. Maj:t böra meddela föreskrifter eller åt skolöverstyrelsen uppdraga att utfärda sådana rörande sexualundervisningens bedrivande vid olika läroanstalter, i samband varmed jämväl vederbörliga åtgärder torde böra vidtagas för bestridande av de med sagda undervisning förenade särskilda kostnader. Slutligen påkallas åtgärder för anordnande av föreläsningssamheten för vuxna samt för utbildning av lärare.

Stockholm den 31 januari 1925.

Underdånigst
AUG. FALK.

WILHELM BJÖRCK
föredragande.

Axel Berlin.

I avgörandet av detta ärende hava deltagit t. f. generaldirektören överdirektören Falk, avdelningscheferna undervisningsråden Sandberg och Fredriksson, t. f. avdelningschefen undervisningsrådet Åström, såsom ombud för medicinalstyrelsen medicinalrådet Bissmark, undervisningsråden Johansson och Berg, föredraganden samt undervisningsrådet Holmén.